

D' "El Pueblo" a "El Poble"

Josep Subirats Piñana

"*El Pueblo*", des de 1901, era un setmanari —després diari— tortosí, òrgan del partit Unió Republicana. Va esdevenir el portaveu del jove mestre Marcel·lí Domingo i fou molt útil per impulsar la candidatura republicana que, el 2 de març de 1909, encapçalà Marcel·lí, sent elegit regidor.

"*El Pueblo*" també fou el centre de la campanya electoral, el 8 de maig de 1914, en la què fou elegit Marcel·lí diputat a Corts. Ben aviat el diari hagué de seguir els successos de l'any 1917 (el mateix any de la revolució russa, sense relació, però). El fracàs de la vaga general revolucionària d'aleshores, la passivitat del poble i dels estaments compromesos en l'acció de capgirar el Règim, produïren a Marcel·lí amargor i desencís. Ell, que veia llum pertot arreu, s'adonà de la foscor que planava encara sobre el poble i ho reflectia en els seus articles al diari.

Greus esdeveniments s'ajunten, a Espanya, aquell any 1917. El govern té les Corts tancades. Els parlamentaris catalans, pel seu compte, es reuneixen a Barcelona en assemblea; el 5 de maig i el 19 de juliol s'hi incorporen altres parlamentaris de la resta d'Espanya. Entre els assistents hi ha diputats i senadors de gairebé totes les tendències: de la Lliga, liberals, conservadors, carlins, reformistes, republicans i socialistes. Marcel·lí porta la veu dels republicans que son els qui proposen procediments més expeditius —i ho explica a "*El Pueblo*"—. El país està dempeus. El 13 d'agost es declara la primera vaga general política i es manté vuit dies.

"*El Pueblo*" va tenir prestigiosos directors, sempre escollits per Marcel·lí. Un d'ells Lluís Companys que ja el 1916 s'havia presentat, sense èxit, per a diputat a Corts, pel districte de Roquetes. També en fou director Joan Comorera. El dirigí després un periodista madrileny, nascut a Santa Cruz de la Zarza (Toledo), que durant la República fou governador de Madrid, diputat, ministre de

Comunicacions i president del Tribunal de Comptes —morí a l'exili als Estats Units. Un director tortosí, l'advocat Josep Berenguer Cros, seria diputat republicà, director general de Duanes i alcalde de Tortosa —morí a l'exili, a Colòmbia, l'any 1979.

Quan vaig entrar de redactor a "*El Pueblo*" el març de 1934, als 14 anys, el diari el dirigia Sebastià Campos Terré. Un periodista de Tarragona d'arrels tortosines. Campos fou el meu mestre en el periodisme. Aleshores, a Tortosa es publicaven 4 diaris, que sortien els vespres. Al matí ja teníem la premsa que ens arribava de Barcelona.

Els diaris eren, a més d'"*El Pueblo*", "*El Correo de Tortosa*" (Tradicionalista, de Bau), "*Ara*" (de la Lliga) i "*El Heraldo de Tortosa*" (independent, però de tendència dretana). Un setmanari prestigiós era "*Vida Tortosina*" d'Acció Catalana. N'hi havia d'altres de publicacions, com el setmanari que aparegué més tard "*Lluita*", de la Unió Socialista de Catalunya.

Els periodistes més coneguts, a més de Campos Terré, eren Josep Bru Jardí, Josep Tarragó i Enric Mur Brull —director— (*Correo*); Josep Montllao Panisello "Llaonet" i Robert Andreu "Tipities" —director— (*Heraldo*); Lluís Climent i Rafael J. Sàlvia —director— (*Ara*); Joan Cid Mulet i Josep Brull Solares —director— (*Vida Tortosina*).

Com sigui que, amb l'excepció de l'"*Heraldo*" , aquells diaris eren premsa de partit, les polèmiques entre els periodistes —entre els directors, de fet— eren agres, fins i tot crispades, però les relacions personals eren ben correctes, àdhuc entre els periodistes més allunyats ideològicament.

"*El Pueblo*" s'imprimia a la Impremta Popular, que era del propi partit marcel·linista i l'encarregat de l'empresa era Paco Curto i els operaris més destacats eren Josep Prades i

Felip Subirats —aquest i jo fórem sotmesos al mateix consell de guerra el 10 d'agost del 1939.

El redactor més destacat era Joan Curto Pla, un periodista tortosí molt estimat, casat amb Marina Daufí, mestra que col·laborava sovint amb encertats articles. “*El Pueblo*” tenia molts col·laboradors locals i comarcals com Francesc Murall, Artur Bladé Desumvila, i l'administrador Pere Pla Pons —mort a l'exili—. El diari publicava preferentment els articles de Marcel·lí, però també reproduïa articles de la premsa republicana de Madrid i de Barcelona, sovint d'Indalecio Prieto i de Rovira i Virgili.

Aleshores “*El Pueblo*” —que era bilingüe— girava a l'entorn de les tres sensibilitats que coexistien en el partit marcel·linista: la catalanista de Domènec Piñana —primer alcalde republicà de Tortosa—, la localista de Joan Benet —cunyat de Marcel·lí— i la de Josep Berenguer d'acompanyament de la política estatal de Marcel·lí. El diari se'n ressentia.

“*El Pueblo*” dedicava unes pàgines centrals a les notícies locals i comarcals, i unes altres a les de Catalunya i la resta d'Espanya. A la portada i a la contraportada s'hi publicaven els articles del director, redactors i col·laboradors.

“*El Pueblo*” tirava un miler d'exemplars, la majoria per a subscriptors de Tortosa i comarques. Quan jo vaig entrar a la redacció del diari a Espanya manaven les dretes i Marcel·lí era —com sempre— l'inspirador del diari. A l'Ajuntament i a la Generalitat manaven les esquerres; però aviat se'n va anar tot en orris, quan es produïren els fets del 6 d'octubre del 1934: la dreta va passar també a governar a Catalunya i a Tortosa. A la redacció d'“*El Pueblo*” vaig quedar gairebé sol, perquè —com la majoria de dirigents d'esquerra— el director, Sebastià Campos, fou empresonat, per bé que des de la presó de Tortosa va continuar donant instruccions per tirar endavant el diari. Marcel·lí, que no fou detingut, mantenia un estret contacte amb la redacció i ens orientava en la línia periodística a seguir.

La censura, a Tortosa, l'exercia el capità de carrabiners Vicente Ayguabella Castro, comandant militar de la plaça. Ho censurava gairebé tot. No podíem dir ni «*Viva la República*» que era el règim vigent. El diari sortia amb grans espais en blanc. Sort en teníem de Carles Araujo, carrabiner, secretari del capità, qui, de més jove, havia fet d'aprenent d'ebenista al taller del meu pare i em tenia molta consideració. Ell ens resolgué, sovint, els problemes més agres que vam tenir relacionats amb la censura. Carles Araujo arribà a tinent en l'exèrcit republicà. Detingut,

després de la guerra, per activitats clandestines contra el franquisme, va morir a conseqüència de les tortures sofertes en els interrogatoris dels repressors.

Les dificultats d'“*El Pueblo*” per expressar les idees del marcel·linisme van atenuar-se posteriorment i el 10 de març del 1935, enviat pel diari, vaig recollir la informació sobre el discurs de Marcel·lí Domingo al Gran Price, de Barcelona. Era el primer acte polític que se celebrà a Catalunya després del 6 d'octubre de l'any anterior, quan ja feia cinc mesos que s'havia instaurat el règim d'excepció. Publicaria que el local era ple de gom a gom i una gentada s'hagué de quedar al carrer. Marcel·lí, conscient que els polítics del Govern legítim de la Generalitat eren a la presó i només ell podia parlar, posà l'èmfasi en la reivindicació de l'autogovern de Catalunya, com ho hauria fet el mateix Lluís Companys; defensà la justícia social per fer possible l'estabilitat econòmica i demanà la unió de les esquerres per treballar a favor de la llibertat dels presos.

A poc a poc, les forces esquerranes de l'oposició començaven a reaccionar i el mes següent Azaña i Marcel·lí van participar en un gran míting al camp de futbol de Mestalla, a València. “*El Pueblo*” se'n va fer ressò. El protagonisme, òbviament, el tenia Azaña, que féu un gran discurs, però fou el parlament de Marcel·lí el més esperat pels tortosins. Marcel·lí mateix va indicar-nos el tractament que, el diari, havia de donar a la informació.

El juny del 1935 el partit marcel·linista, el Radical-Socialista de Tortosa, va adoptar el nom de Partit Republicà d'Esquerra (PRE) en haver-se integrat Marcel·lí Domingo, l'abril del 1934, al nou partit Izquierda Republicana (IR), presidit per Manuel Azaña. El PRE estava agermanat amb IR i “*El Pueblo*” passà a ser-ne portaveu.

A la tardor del 1935 començà -i el diari seguí- una campanya antifeixista del conjunt dels partits d'esquerra. Tot seguit s'inicià la campanya per a les eleccions generals del 16 de febrer del 1936. Els periodistes d'“*El Pueblo*” no tan sols informaven dels actes, sinó que també participaven en els mítings.

Aleshores una campanya electoral s'havia de fer de manera que no costés gaires diners. No podia ser altrament, perquè l'Estat ni subvencionava els partits ni pagava res pels vots obtinguts, ni tampoc pels escons aconseguits. Pel que feia al transport, sempre hi havia algun dels oradors que tenia cotxe i assegurava el viatge dels altres. La preparació dels actes, a cada poble, anava a càrrec de la junta del casal republicà, del centre obrer, de la casa del poble, del sindicat

o de l'ateneu. A la pissarra del local on s'havia de celebrar el míting s'anunciaven —sense despeses de publicitat— l'hora de l'acte i el nom dels oradors. Als oradors no els feia competència la televisió, perquè no n'hi havia, i ben just els en feia la ràdio. Als pobles els organitzadors dels actes es feien càrrec de les despeses dels nostres àpats. Sovint s'havia de passar la nit al darrer poble on parlàvem. Ens allotjàvem en diverses cases dels correligionaris.

Joan Curto Pla, director

El triomf de les esquerres del 16 de febrer del 1936 fou la fi de la censura i permeté a Campos Terré la recuperació de la plena llibertat en la direcció d'“*El Pueblo*”. Marcel·lí fou novament ministre d'Instrucció Pública i s'emportà Campos a Madrid, on entrà com a periodista al diari madrileny d'Izquierda Republicana. “*El Pueblo*” passà a dirigir-lo Joan Curto Pla, fins aleshores redactor en cap. Campos seria comandant de l'exèrcit de la República durant la guerra civil i, en acabar-se, fou afusellat a Barcelona, al Camp de la Bota, el 5 de juliol del 1939.

El 16 de juliol del 1936 es tancava l'edició d'“*El Pueblo*” amb les notícies que s'anaven rebent, cada cop més alarmants, de la crisi política a Espanya. A Tortosa es patia una llarga vaga del ram tèxtil.

L'inici de la guerra civil

A la redacció d'“*El Pueblo*”, el divendres 17 de juliol, s'hi respirava inquietud. Curto Pla, en l'article de fons d'aquell dia, es referia a la necessitat d'una ferma unió del Front d'Esquerres davant l'amenaça de l'enemic —que sempre estava a l'aguait—, per evitar que ens sorpreguessin dividits o desprevinguts, perquè «*ya no habría ocasión más que para lamentarse y arrepentirse*».

“*El Pueblo*”, per bé que era un diari de vespre, sortí al carrer aquell dia 17 abans de saber-se les primeres notícies de l'inici de la revolta militar. Berenguer, l'Alcalde, rebé informació directa de Marcel·lí Domingo, des de Madrid; a la redacció la vam rebre més tard —també des de Madrid— de Campos Terré i de les agències de notícies a les quals estàvem abonats. La informació assenyalava que a les quatre d'aquella tarda s'havien sublevat tropes militars a Melilla.

Les notícies que rebíem de Barcelona eren més aviat tranquil·litzadores i es limitaven a referir-se a les

informacions que arribaven de Madrid. El conseller de Governació, Josep M. España, assegurava que, a Catalunya, no s'havia produït cap incident.

Les informacions oficials del govern, a Madrid, eren que «se ha frustrado un nuevo intento criminal contra la República... El gobierno declara que el movimiento está exclusivamente circunscrito a determinadas ciudades de la Zona del Protectorado y que nadie, absolutamente nadie, se ha sumado en la península a este empeño absurdo...». La realitat, segons ens insistia Campos Terré des de Madrid, era que tot l'exèrcit espanyol al Marroc estava sublevat.

A Tortosa, el 18 de juliol, dissabte, la normalitat era absoluta. “*El Pueblo*” publicava un article d'Indalecio Prieto, encara alarmat per les conseqüències dels assassinats del tinent d'assalt José Castillo i del diputat Calvo Sotelo. Segons Prieto, entre els que tornaven dels enterraments de l'un i de l'altre hi havia «*un cambio de miradas iracundas. He ahí, perfectamente simbolizada, la España de hoy*». Prieto havia escrit l'article dos dies abans, però la seva visió de la situació encara era realista. En la secció d'informació de Madrid i Barcelona, “*El Pueblo*” només publicà les informacions de la revolta al Marroc que ja coneixíem a la redacció des del dia abans.

Les notícies començaren a ser més dramàtiques la tarda del dia 18, quan “*El Pueblo*” era ja al carrer. Des d'“*El Pueblo*” seguíem les notícies i, la nit del 18 al 19, l'alcalde Berenguer ens informà de la rebel·lió de dos regiments de Barcelona. A Tortosa, però, al carrer no passava res i moltes famílies van marxar a les platges properes.

El vespre del dia 19 Curto Pla i jo ja érem a la redacció del diari, ni que no sortís “*El Pueblo*” perquè era diumenge. Tampoc sortí el dia 20 ni el dia 21.

“*El Pueblo*” no tornà a sortir fins dimecres 22. L'article de capçalera el signava Francesc Murall Ravanals, que condemnava el cop d'estat. Aquell dia, “*El Pueblo*” dedicava gairebé totes les pàgines a informar dels esdeveniments dels dies immediats anteriors, en els quals no s'havia publicat el diari.

El regiment d'Almansa número 15, de guarnició a Tarragona, es va mantenir lleial a la República i “*El Pueblo*” va publicar una salutació del seu coronel tot dient que s'havien «*colocado al lado de los poderes legítimos de la República*».

En “De cara a la normalitat”, un article meu —dia 27 de juliol— ressaltava que: «Si no es barregen circumstàncies estranyes que compliquin la situació, la nostra ciutat haurà estat, per la capacitat de les nostres autoritats i pel civisme exemplar de tots els ciutadans, una de les que menys estralls morals i materials haurà sofert a causa de la bogeria que tot Espanya pateix».

Els dos darrers dies de juliol, però, a Tortosa l'ordre se'n va anar en orris. Fou aleshores que va arribar a la nostra ciutat el que denominàrem «grup de Barcelona de la FAI», enviat pel comitè regional anarquista, per trencar l'hegemonia que, a Tortosa, encara conservava el partit marcel·linista, ja que els militants tortosins de la CNT-FAI eren massa febles per realitzar actes violents i la majoria d'ells persones prudents per enfrontar-se al PRE.

Berenguer —obligat per extremistes— deixà l'alcaldia i la ciutat quedà uns mesos en mans de comitès. La tasca d'“*El Pueblo*” era anguniosa. La CNT-FAI i el PSUC, s'imposaren. El desacord entre ells, però, propicià, l'octubre, l'elecció de Josep Rodríguez Martínez, d'ERC, d'alcalde de Tortosa, amb feble minoria certament. El PRE de Marcel·lí quedà exclòs de l'Ajuntament.

El mes de desembre, el director d'“*El Pueblo*”, Joan Curto Pla, m'anuncià el seu desig d'incorporar-se a l'exèrcit republicà i m'encarregà més feina (quan féu el servei militar obtingué el grau de sergent, en deien de *quota*, no professional). Curto va fer saber al comitè executiu del PRE que, a final d'any, deixaria la direcció del diari. Aquell mes ell es dedicà més aviat a preparar la seva marxa que no pas al diari. Curto arribaria a capità i en acabar-se la guerra seria afusellat a Tarragona el mes d'octubre del 1939.

El 3 de desembre del 1936, amb més responsabilitats a “*El Pueblo*”, tornava a clamar contra els incontrolats de la rereguarda republicana. En un escrit d'aquell dia remarcava: «siguin quins siguin els assassins, pertanyin on pertanyin, han de ser trobats i castigats... És així, fent justícia... com demostrarem davant... del món... que és justa la causa de la República i que mereix triomfar».

Els periodistes, a la zona republicana, vam prendre el risc de denunciar les violències a la rereguarda, tot i ésser víctimes fàcils dels extremistes armats (ja que nosaltres estàvem en la indefensió, o gairebé). Per contra, no he trobat constància de cap cas de periodista en exercici a la zona franquista que denunciés els assassinats massius a la seva rereguarda.

Assumeixo la direcció d'“*El Pueblo*”

En començar l'any 1937, el comitè executiu del PRE de Tortosa em nomenà director d'“*El Pueblo*”. Aleshores la pressió del «grup de Barcelona de la FAI» a Tortosa era molt forta. El nostre partit, el PRE, havia quedat fora dels centres de poder locals, i érem víctimes fàcils dels extremistes. “*El Pueblo*” que tenia molta difusió a Tortosa i comarca, era la nostra millor eina per defensar les nostres posicions: reclamàvem unitat i ordre a la rereguarda, sobretot. Era un moment molt difícil quan vaig assumir la meua nova tasca de dirigir el diari.

Des d'aleshores els meus articles de fons a “*El Pueblo*” exposaven la posició del PRE. El 17 de febrer, per exemple, vaig remarcar que «el que hem de guanyar no és la preponderància de cap organització, ni tampoc la de cap sindicat: el que hem de guanyar és la guerra».

Nous problemes s'amuntegaren, com el dels bombardeigs soferts per Tortosa, el primer el 23 de febrer del 1937, del qual “*El Pueblo*” informà àmpliament. Bombardeigs que ja foren constants fins a l'ocupació de tota Tortosa pels franquistes el 15 de gener de 1939.

Del PRE a l'ERC

Des del començament de la guerra ja es veia que la singularitat del PRE a les comarques de l'Ebre no tenia futur. La necessitat de fusionar-se amb ERC era òbvia i es féu sense entrebancs el mes de març de 1937. La força del PRE, però, era tan notòria a les Terres de l'Ebre que es va dir que el PRE de Tortosa havia absorbit l'ERC (que tenia molt poca implantació).

Un dels punts de l'acord de l'integració del PRE a ERC era que el director d'“*El Pueblo*” seria Josep Querol Voltes i jo passaria a ser-ne redactor en cap. La realitat fou que Querol dimití sense prendre possessió i jo vaig seguir dirigint el diari, ja com a portaveu de l'Esquerra Republicana de Catalunya. Aleshores vaig catalanitzar la capçalera d'“*El Pueblo*” que passà a anomenar-se “*El Poble*”. Llavors s'establí una estreta relació amb “*La Humanitat*” i es reproduïen molts articles del diari barcelonès, sovint de Josep Maria Lladó Figueres.

Malauradament, a la guerra s'hi afegiren «els fets de maig». Des del dilluns dia 3 de maig, a la redacció d'“*El Poble*” vam estar pendents de les notícies que es rebien i ens assabentàrem dels incidents que es produïren a Barcelona.

A Tortosa, l'endemà, ja es veien patrollar grups d'homes de la CNT-FAI arribats de diversos indrets de les Terres de l'Ebre; molts d'ells portaven armes llargues. Pels carrers es notava un gran moviment que ens féu estar a l'aguait. Manuel Carrozas dirigí totes les operacions, pel costat anarquista, dels «fets de maig» de Tortosa. L'objectiu de la CNT-FAI era apoderar-se de la caserna de la Guàrdia Nacional Republicana, la qual van atacar i, a la fi, els guàrdies es van rendir. Durant dos dies Carrozas i els seus s'apoderaren de la ciutat. El vespre del dia 4, després de sortir al carrer l'edició d'“*El Poble*”, amb altres redactors vam anar-nos-en al casal d'ERC, al carrer Cervantes i després ens traslladàrem amb les nostres municions a la seu de la UGT, a la carretera Simpàtica, per fer front a qualsevol atac dels revoltats. Sortosament, el dijous, dia 6, a primera hora de la tarda arribà una columna de guàrdies d'assalt, enviada pel Govern de la República des de València. Manuel Carrozas i els altres dirigents anarquistes van fugir precipitadament i la normalitat fou restablerta immediatament.

La campanya portada a cap des d'“*El Poble*” en contra dels incontrolats que actuaven a la rereguarda de forma violenta des del començament de la Guerra Civil, s'havia acabat. Però resta escrita.

A Tortosa, després de la dissolució del PRE, i la seva integració a l'ERC, la federació de les comarques tarragonines de l'Esquerra Republicana de Catalunya va programar la celebració d'un congrés comarcal del partit a la nostra ciutat, perquè va considerar que l'ERC, enfortida amb la incorporació del republicanisme tradicional del Baix Ebre, passava a ser, de molt, l'opció política majoritària tant a Tortosa com a la seva comarca.

Els dirigents de les Joventuts, i la redacció d'“*El Poble*”, vam ocupar-nos de l'organització del congrés, que aplegava els delegats de les vegueries: tres (Tarragona), quatre (Reus) i cinc (Tortosa). Les sessions començaren el matí del dia 3

de juliol i el congrés es clogué amb un míting l'endemà, dia 4, al cinema Doré, amb parlaments d'Antoni Rovira Virgili, Miquel Cunillera Rius, Ramon Nogués i Josep Andreu i Abelló.

Tortosa, front de guerra

El primer d'any del 1938 s'escaigué en dissabte. Tortosa estava coberta d'una espessa capa de neu; una nevada com feia molts anys que no s'havia vist. Amb l'eufòria de la victòria de Terol, en el meu article de fons del dia 3 de gener d'“*El Poble*” deia: «L'any 1937, any de guerra; l'any 1938, any de triomf». Jo no he estat mai pessimista, altrament, no hauria sobreviscut, però reconec que aleshores el meu optimisme era exagerat; és ben cert que calia mantenir els ànims enlairats i sostenir la moral de victòria.

El mes de febrer s'escolà amb l'agror de l'evacuació de Terol per part de les forces de la República i la temença d'una davallada de l'exèrcit republicà al front de l'Est. La temença es féu realitat i el 7 de març començà l'ofensiva dels franquistes a l'Aragó. El mateix dia els republicans perderen Belchite, ja en runes; el 17 caigué Casp i el 25, Fraga.

A Tortosa el front se sentia ja a prop. La sirena d'alarma de bombardeig tocava tot sovint i la ciutat, tot el mes de març, va sofrir constants bombardeigs, que, a més de nombroses destruccions materials, van ocasionar més desolació i més morts.

La meua tasca a la direcció d'“*El Poble*” s'entrebancà i, si bé el diari sortí regularment fins el 7 de març, després la seva publicació fou intermitent i, al cap de poc, deixà de publicar-se.

Els franquistes van ocupar la banda dreta de l'Ebre el dia 18 d'abril i Tortosa, durant nou mesos, es convertí en front de guerra.